

Sygn. akt I CSK 32/07

**WYROK
W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ**

Dnia 27 kwietnia 2007 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Józef Frąckowiak (przewodniczący)

SSN Elżbieta Skowrońska-Bocian (sprawozdawca)

SSN Dariusz Zawistowski

Protokolant Beata Rogalska

w sprawie z powództwa B. G. i in. ,
przeciwko Skarbowi Państwa reprezentowanemu przez Ministra Skarbu Państwa
o zapłatę,
po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej
w dniu 27 kwietnia 2007 r.,
skargi kasacyjnej powodów od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 13 lipca 2006 r.,

oddala skargę kasacyjną.

Uzasadnienie

Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 13 lipca 2006 r. oddalił apelację powodów [...] od wyroku Sądu Okręgowego w W. z dnia 3 marca 2005 r. zapadłego w sprawie przeciwko Skarbowi Państwa - Ministrowi Skarbu Państwa o zapłatę.

Powodowie wnieśli pozew do Sądu Okręgowego w S. - Wydział Karny. Zarządzeniem z dnia 1 września 2004 r. pozew został przekazany do Wydziału Cywilnego tego Sądu. Postanowieniem z dnia 9 marca 2004 r. Sąd Okręgowy w S. stwierdził swoją niewłaściwość miejscową i przekazał sprawę do rozpoznania Sądowi Okręgowemu w W. Na rozprawie w dniu 13 października 2004 r. powodowie wyjaśnili, że dochodzą odszkodowania za utracony przez ich ojca majątek, a podstawą żądania jest art. 8 ust. 2 a ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu państwa polskiego. W tych warunkach Sąd Okręgowy w W. postanowieniem z dnia 13 października 2004 r. stwierdził swoją niewłaściwość i przekazał sprawę do rozpoznania Sądowi Okręgowemu w S. - Wydział Karny. Ten jednak zwrócił akta w celu rozpoznania sprawy przez Sąd Okręgowy w W.

Sąd Okręgowy w W. wyrokiem z dnia 3 marca 2005 r. oddalił powództwo. Sąd ustalił, że wyrokiem Trybunału Wojskowego NKWS województwa Tarnopolskiego Ukraińskiej Socjalistycznej Republiki Radzieckiej z dnia 7 stycznia 1945 r. M. W. (ojciec powodów) został pozbawiony wolności na lat dziesięć oraz orzeczono w stosunku do niego konfiskatę mienia. M. W. zmarł w dniu 24 października 1984 r., a spadek po nim nabyli powodowie. W dniu 17 kwietnia 2002 r. Sąd Apelacyjny województwa Tarnopolskiego (Ukraina) zrehabilitował M. W. orzekając o prawie zwrotu skonfiskowanego mienia lub jego wartości.

Wyrokiem Sądu Okręgowego w S. - Wydział Karny z dnia 22 lipca 2002 r. zasądzono na rzecz każdego z powodów po 47.050 zł na podstawie art. 8 ust. 2 a ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne (...). W uzasadnieniu tamtego wyroku wskazano m.in., że dla dochodzenie zwrotu mienia lub jego równowartości na podstawie art. 10 wymienionej ustawy właściwa jest droga procesu cywilnego.

Oddalając powództwo Sąd Okręgowy w W. podkreślił, że sprawa może być rozpoznawana wyłącznie w odniesieniu do roszczeń wywodzonych z art. 10 ustawy o uznaniu za nieważne (...). Tymczasem brak jest podstaw do przyjęcia odpowiedzialności pozwanego. Skarb Państwa ponosi bowiem odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną poprzednikowi prawnemu powodów na skutek wydania wyroku skazującego przez radzieckie organy wymiaru sprawiedliwości oraz wykonania kary konfiskaty wyłącznie na podstawie art. 8 ust. 2 a wskazanej wyżej ustawy. W oparciu o ten przepis Sąd Okręgowy w S. zasądził na rzecz powodów zadośćuczynienie. Roszczenie odszkodowawcze za utracony majątek nie może być uwzględnione, gdyż M. W. był represjonowany przez radzieckie organy wymiaru sprawiedliwości, a nie, jak wymaga tego art. 1 ustawy, polskie organy ścigania, wymiaru sprawiedliwości lub polskie organy pozasądowe. Także w oparciu o art. 417 k.c. lub art. 77 Konstytucji RP nie sposób obciążyć pozwanego odpowiedzialnością.

Apelacja powodów została oddalona, gdyż Sąd Apelacyjny podzielił ustalenia faktyczne dokonane przez Sąd pierwszej instancji, a także jego rozważania prawne. Sąd drugiej instancji podkreślił, że nie było możliwe zasądzenie odszkodowania oraz zadośćuczynienia na podstawie art. 8 ust. 2 a ustawy z dnia 23 lutego 1991 r., gdyż droga procesu cywilnego jest otwarta jedynie dla roszczeń wywodzonych z art. 10 ustawy. Ponadto wskazał, że w rozpoznawanej sprawie nie nastąpił przepadek na rzecz Skarbu Państwa, a możliwość skorzystania z art. 10 przez osoby represjonowane przez inne organy niepolskie została wyłączona w zdaniu drugim art. 8 ust. 2 a ustawy.

W skardze kasacyjnej wniesionej przez powodów wskazuje się naruszenie art. 10 oraz art. 8 ust. 1, ust. 2 a i ust. 3 ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne (...), a także naruszenie art. 379 pkt 4 k.p.c. oraz art. 316 w związku z art. 187 § 1 k.p.c.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna nie znajduje uzasadnionych podstaw. Przed dokonaniem analizy poszczególnych zarzutów w niej zawartych niezbędne jest odniesienie się w sposób bardziej ogólny do przepisów ustawy z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz

niepodległego bytu Państwa Polskiego (Dz.U. nr 34, poz. 149 ze zm. - dalej powoływana jako Ustawa). Wskazany akt prawny został uchwalony w celu naprawienia szeroko pojmowanych krzywd doznanych przez osoby podejmujące w końcowym okresie oraz w pierwszych latach po drugiej wojnie światowej działania na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego. Poza uznaniem z mocy prawa za nieważne orzeczeń wydanych przez polskie organy ścigania i wymiaru sprawiedliwości lub przez organy pozasądowe w okresie od 1 stycznia 1944 r. do 31 grudnia 1956 r., nakładających karę za działalność na rzecz niepodległego bytu Polski oraz za opór przeciwko kolektywizacji wsi i obowiązkowym dostawom (art. 1 ust. 1), ustawa reguluje tryb stwierdzania nieważności orzeczenia (art. 2 i nast.), jak również przyznaje osobom represjonowanym, a w razie ich śmierci - małżonkowi, dzieciom i rodzicom, roszczenie o odszkodowanie za poniesioną szkodę i zadośćuczynienie za doznaną krzywdę wynikłą z wydania orzeczenia (art. 8 ust. 1). Sądem właściwym dla orzekania o zasądzeniu odszkodowania lub zadośćuczynienia jest sąd karny stwierdzający nieważność orzeczenia (art. 8 ust. 2 w związku z art. 2 Ustawy). Roszczenia, o których mowa, przysługują także osobom mieszkającym obecnie lub w chwili śmierci w Polsce, represjonowanym przez radzieckie organy ścigania i wymiaru sprawiedliwości lub organy pozasądowe, działające w okresie od dnia 1 stycznia 1944 r. do 31 grudnia 1956 r. na obecnym terytorium Polski, jak również na terytorium Polski w granicach ustalonych w Traktacie Ryskim (art. 8 ust. 2 a Ustawy dodany ustawą z dnia 20 lutego 1993 r., Dz.U. nr 36, poz. 159 z późn. zm.). W przypadku stwierdzenia nieważności orzeczenia, osobie uprawnionej zwraca się mienie, którego przepadek lub konfiskatę orzeczono na rzecz Skarbu Państwa oraz przedmioty zatrzymane w toku postępowania - z wyjątkiem przedmiotów, których posiadanie jest zakazane lub wymaga zezwolenia - jeżeli znajdują się one w posiadaniu państwowej jednostki organizacyjnej, a w razie niemożności zwrotu - ich równowartość wypłaca się ze środków Funduszu Reprywatyzacji (art. 10 ust. 1 Ustawy). Wobec braku szczególnego uregulowania w Ustawie właściwy do orzekania co do zwrotu mienia lub jego równowartości jest sąd cywilny.

Uregulowania zawarte w ustawie pozwalają stwierdzić, że osobom represjonowanym lub ich najbliższym przysługują dwa rodzaje roszczeń mających na celu naprawienie szkód (zarówno majątkowych, jak i niemajątkowych) związanych z sankcjami skierowanymi przeciwko osobie skazanego oraz szkód powstałych na

skutek konfiskaty lub orzeczenia przepadku majątku. Zostały one uregulowane w Ustawie, a więc w przepisach szczególnych wyłączając w uregulowanym zakresie stosowanie przepisów kodeksu cywilnego. Jednocześnie ustawodawca wprowadził dwutorowość orzekania w tym sensie, że o odszkodowaniu i zadośćuczynieniu za szkody związane z orzeczeniem kary dotyczącej bezpośrednio represjonowanego orzeka sąd karny, a żądanie musi zostać zgłoszone w terminie roku od daty uprawomocnienia się orzeczenia stwierdzającego nieważność (art. 8 ust. 2 Ustawy), natomiast o zwrocie utraconego majątku bądź wypłacie jego równowartości - sąd cywilny, przy czym naprawienie szkody spowodowanej konfiskatą lub przepadkiem majątku oraz zatrzymaniem przedmiotów następuje w pierwszej kolejności w drodze restytucji naturalnej, a dopiero w razie niemożności zwrotu w naturze - w drodze restytucji pieniężnej.

Odnosząc te uwagi ogólne do okoliczności rozpoznawanej sprawy trzeba zatem wskazać, że powodowie skorzystali z możliwości uzyskania naprawienia szkody, o której mowa w art. 8 ust. 2 a w związku z art. 8 ust. 1 Ustawy. Wystąpili do sądu karnego i zasądzono na rzecz każdego z nich określone kwoty. Okoliczność, że kwoty te, zdaniem powodów, nie rekompensują szkód w sposób ich satysfakcjonujący, nie może uzasadniać ponownego wystąpienia z tym samym żądaniem. Ponowne wystąpienie z takim samym roszczeniem przeciwko temu samemu podmiotowi (Skarbowi Państwa) należy ocenić jako naruszające powagę rzeczy osądzonej. Nawet jeżeli mogą powstać wątpliwości, czy w sytuacji, gdy wyrok zasądzający zapadł przed sądem karnym, dopuszczalne jest odrzucenie pozwu na podstawie art. 199 pkt 2 k.p.c., to z całą pewnością sąd cywilny nie może rozstrzygać o roszczeniu, co do którego orzekł już sąd w postępowaniu karnym. Trafnie zatem Sądy orzekające przyjęły, że w toczącym się procesie możliwe jest jedynie rozpoznawanie roszczeń wynikających z art. 10 Ustawy. Takie stanowisko jest uzasadnione nie tylko uregulowaniami opisanymi wyżej, ale także faktem, że powodowie wyraźnie żądali naprawienia szkody spowodowanej utratą majątku przez ich poprzednika prawnego w wyniku orzeczenia wydanego przez radzieckie organy sądowe.

Roszczenie powodów wywodzone z art. 10 Ustawy jest oczywiście niezasadne. W ostatnim zdaniu art. 8 ust. 2 a Ustawy wyraźnie wyłączono stosowanie art. 9 - 11. Wyłączono tym samym możliwość domagania się przez osoby (oraz ich bliskich) represjonowane przez radzieckie organy ścigania i wymiaru sprawiedliwości lub

organy pozasądowe zwrotu skonfiskowanego lub dotkniętego przypadkiem majątku. Jest to uzasadnione z dwóch zasadniczych względów. Po pierwsze, regulacja zawarta w art. 8 ust. 2 a Ustawy ma charakter szczególny i uzasadniona jest bardziej poczuciem wdzięczności dla polskich patriotów, którzy podlegali represjom ze strony reżimu radzieckiego, niż wymogami konstytucyjnymi czy prawnomiędzynarodowymi. Wyraźnie podkreślił to Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 19 listopada 2003 r., P 6/03 (OTK ZU 2003, nr 9 A). Po drugie, wobec wprowadzenia ustawowego pierwszeństwa restytucji naturalnej, zwrot jest możliwy jedynie w sytuacji, gdy konfiskata lub przypadek nastąpiły na rzecz Skarbu Państwa Polskiego. Trudno zwracać mienie, którego nigdy się nie nabyło.

W tej sytuacji zarzuty zawarte w skardze kasacyjnej powodów są niezasadne. Sądy orzekające prawidłowo przyjęły za podstawę prawną żądań powodów art. 10 Ustawy. Wyżej zaś wykazano, że art. 8 Ustawy nie może stanowić podstawy prawnej żądania naprawienia szkody wyrządzonej na skutek konfiskaty lub przypadku mienia. Nie zostały także naruszone przepisy postępowania. Sąd prowadził proces zgodnie z wymaganiami kodeksu postępowania cywilnego i trudno w sposób poważny formułować zarzut rozpoznania sprawy w nieprawidłowym składzie z tego względu, że sąd cywilny nie zastosował przepisów kodeksu postępowania karnego i nie rozpoznał sprawy w pierwszej instancji w składzie trzyosobowym. Nawiasem mówiąc zarzut naruszenia art. 379 pkt 4 k.p.c. mógłby odnosić się jedynie do postępowania przed sądem pierwszej instancji. Zabieg subsumpcji dokonany został prawidłowo, a Sąd Apelacyjny wyjaśnił należycie podstawę prawną swojego rozstrzygnięcia.

Z tych względów Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji (art. 398¹⁴ k.p.c.).